

Περί αμβλώσεων «ως» φόνων

Αντώνης Τσολομούτης
Σάμος 2026

Κατ' αρχάς θα πρέπει να διαχωρίσουμε το τι θεωρεί ο νόμος φόνο και τι η φιλοσοφική παράδοση ή η θεολογική παράδοση. Είναι γνωστό το αστείο που λέει ότι «ένα και ένα κάνει δύο, εκτός αν ο νόμος προβλέπει κάτι άλλο». Εδώ θα μας απασχολήσει το θέμα από τη φιλοσοφική του και τη θεολογική του (εντός του χριστιανισμού) σκοπιά. Επίσης δεν θα μας απασχολήσουν οι προκαταλήψεις των πιστών, αλλά το θεολογικό πλαίσιο όπως το διαμορφώνουν οι «πατέρες της εκκλησίας». Το ερώτημα λοιπόν δεν είναι νομικό ή πολιτικό, αλλά αν η ταύτιση «άμβλωση = φόνος» στέκει εννοιολογικά εντός των παραδόσεων που συνήθως επιστρατεύονται για να τη στηρίξουν.

Στη φιλοσοφική και θεολογική παράδοση, ο φόνος δεν ορίζεται απλώς ως βιολογική καταστροφή ιστού, αλλά ως αφαίρεση ζωής υποκειμένου. Έτσι ο όρος «φόνος» (homicidium) **προϋποθέτει υποκείμενο**. Για να είναι η άμβλωση «φόνος» (ειδικά στα πρώιμα στάδια της κύησης) πρέπει να στοιχειοθετηθεί φιλοσοφικά/μεταφυσικά ή θεολογικά και όχι ρητορικά. Για να υπάρχει φόνος, χρειάζεται

- υποκείμενο με ατομική ύπαρξη,
- ψυχή σε ενεργή σχέση με σώμα,
- αφαίρεση υπάρχουσας ζωής.

Ας δούμε συνοπτικά τις απόψεις που αναπτύχθηκαν

Πλάτων: Στην πλατωνική παράδοση, η ψυχή δεν νοείται ως ένα ατομικό αντικείμενο που δημιουργείται σε ένα σώμα σε συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Αντίθετα, προϋπάρχει ως μέρος της καθολικής τάξης του κόσμου. Στην «Πολιτεία» και στον «Μένων» ο Πλάτωνας θεωρεί ότι η είσοδος της ψυχής στο σώμα γίνεται κατά τη γέννηση, ενώ πριν το έμβρυο είναι φυτικό (Τίμαιος 91d ή και 90a–92c). Μάλιστα με την είσοδό της στο σώμα, η ψυχή ξεχνάει ότι γνώριζε ενόσω ζούσε στον κόσμο των Ιδεών. Αυτό σημαίνει ότι, όχι μόνο στα πρώιμα αλλά σε όλα τα στάδια της κύησης, δεν υφίσταται η έννοια του

υποκειμένου. Άρα, αν το παιδί γεννηθεί νεκρό, είτε αφαιρεθεί με άμβλωση, στη πραγματικότητα δεν πέθανε ποτέ, γιατί δεν ήταν ποτέ παιδί.

Αριστοτέλης: ψυχή = έντελέχεια σώματος φυσικοῦ δυνάμει ζωὴν ἔχοντος (Περὶ Ψυχῆς, Β' 1). Δηλαδή η ψυχή δεν είναι κάτι που «μπαίνει» στο σώμα, είναι η μορφή, η οργανωτική αρχή του ζώντος σώματος. Όπου υπάρχει ζωή κατ' ἐνέργειαν, υπάρχει μεν ψυχή αλλά αυτή διακρίνεται σε τρία είδη:

- **Θρεπτική ψυχή** – φυτά, έμβρυα
- **Αισθητική ψυχή** – ζώα
- **Λογική ψυχή** – άνθρωπος

Τα ζώα (πλην του ανθρώπου) έχουν αισθητική ψυχή όμως ο άνθρωπος λογική ψυχή. Αυτή όμως δεν υπάρχει από την πρώτη στιγμή της σύλληψης. Η ψυχή (Περὶ γενέσεως ζώων) σχηματίζεται βαθμιαία. Πρώτα εμφανίζεται ως θρεπτική, μετά ως αισθητική και τέλος για τους ανθρώπους ως λογική. Το ανθρώπινο έμβρυο δεν είναι άνθρωπος κατ' ἐνέργειαν, αλλά είναι ζώον με ψυχή θρεπτική κατ' ἐνέργειαν, εν δυνάμει προς το ανθρώπινο είδος.

Το κρίσιμο για τον Αριστοτέλη είναι τότε το έμβρυο έχει εσωτερικά ολοκληρωμένη ζωτική οργάνωση σύμφωνη με το ανθρώπινο είδος. Πότε έχουμε πραγμάτωση των ζωτικών του λειτουργιών, εκείνων που το καθορίζουν ως ένα από το είδος του. Δηλαδή για τον άνθρωπο θα πρέπει το έμβρυο να αποκτήσει εκείνες τις ζωτικές λειτουργίες που του επιτρέπουν να έχει εσωτερικά οργανωμένη και ολοκληρωμένη ζωτική οργάνωση **ως άνθρωπος**. Τότε μπορεί να λεχθεί ότι πραγματώνεται και η λογική ψυχή. Με την ολοκλήρωση όμως των ζωτικών λειτουργιών, το επόμενο φυσιολογικό στάδιο είναι η γέννηση.

Συνεπώς ακόμα και αν κανείς θεωρήσει ότι το έμβρυο έχει θρεπτική ψυχή, άρα ψυχή, δεν μπορεί να ισχυριστεί ότι πρόκειται για άνθρωπο, αλλά για κάτι που μπορεί να εξελιχθεί σε άνθρωπο.

Άρα και με βάση τον Αριστοτέλη, ακόμη και σε όψιμα στάδια της κύησης, πόσο μάλλον στα πρώιμα στάδιά της όπου λαμβάνει χώρα η άμβλωση, αυτή δεν μπορεί να θεωρηθεί φόνος.

Στωικοί: Εδώ έχουμε ριζική τομή. Απορρίπτεται η βαθμιαία εμφύχωση του Αριστοτέλη. Η ψυχή είναι σωματική (πνεύμα). Το έμβρυο δεν έχει ψυχή. Η ψυχή του συγκροτείται με την πρώτη αναπνοή. Είναι στιγμιαίο γεγονός τόσο για τον άνθρωπο όσο και για τα υπόλοιπα ζώα. Η ζωή με τη γέννηση. Διασώζεται στον Γαληνό και στον Πλούταρχο ότι για τους στωικούς το έμβρυο είναι φυτικό. Η ψυχή συγκροτείται ακαριαία με την είσοδο του αέρα στους πνεύμονες. Συνεπώς για τους στωικούς η άμβλωση δεν μπορεί να εννοηθεί ως φόνος.

Ενώ ο Αριστοτέλης τοποθετεί την εμφύχωση σε αναπτυξιακή πορεία, οι Στωικοί τη συνδέουν με ένα σαφές φυσιολογικό γεγονός: τη γέννηση.

Νεοπλατωνικοί: Οι Νεοπλατωνικοί (Πλωτίνος, Πορφύριος, Ιάμβλιχος και Πρόκλος) επιχειρούν μια συστηματική σύνθεση της πλατωνικής μεταφυσικής με την αριστοτελική φυσική. Από τον Πλάτωνα διατηρούν την προϋπαρξη και την αυτοτέλεια της ψυχής ως νοητής πραγματικότητας· από τον Αριστοτέλη υιοθετούν την ιδέα της βαθμιαίας οργάνωσης του σώματος και τη στενή συνάφεια ψυχής και ζωτικών λειτουργιών. Η ένωση ψυχής και σώματος δεν νοείται πλέον ως καθαρά στιγμιαία κάθοδος κατά τη γέννηση (όπως σε στενή πλατωνική ανάγνωση), ούτε όμως ως καθαρά βιολογική σταδιακή εμφύχωση χωρίς προϋπάρχουσα ψυχή. Αντίθετα, η ψυχή θεωρείται ότι σχετίζεται με το σώμα κατά τρόπο βαθμιαίο και ιεραρχικό: προϋπάρχει νοητά, αλλά ενεργοποιεί τις λειτουργίες της στον αισθητό κόσμο όσο το σώμα καθίσταται κατάλληλο όργανο. Έτσι, η εμβρυϊκή ζωή νοείται ως διαδικασία προετοιμασίας της ενσάρκωσης, χωρίς σαφές χρονικό σημείο πλήρους εμφύχωσης. Υπό αυτή την οπτική, η άμβλωση δεν θεμελιώνεται ως φόνος με την αυστηρή έννοια, αλλά ως ματαίωση μιας εν εξελίξει τελεολογικής πορείας προς την πλήρη πραγμάτωση της ανθρώπινης ψυχής.

Πατέρες της Εκκλησίας: Συχνά υιοθετούν αριστοτελική και νεοπλατωνική σταδιακότητα, όχι πάντα με φιλοσοφική συνέπεια, αλλά συστηματικά ως βασικό ερμηνευτικό σχήμα.

Μεσαίωνας (Θωμάς Ακινάτης): πλήρης αποδοχή της διαδοχικής εμφύχωσης, η λογική ψυχή δίνεται όταν το σώμα είναι κατάλληλο όργανο.

Συνεπώς ούτε και στους θεωρητικούς του Χριστιανισμού στέκει το «άμβλωση = φόνος» τουλάχιστον στα πρώτα στάδια της κύησης. Γιατί η αριστοτελική σταδιακότητα που αποδέχονται απαιτεί να έχει σχηματιστεί το «σύνολο των ζωτικών λειτουργιών». Προσοχή στη λέξη «σύνολο».

Σύγχρονη βιολογία: Το ερώτημα τώρα δεν μπαίνει ως «πότε έχουμε ψυχή» αλλά «πότε έχουμε οργανισμό» και όχι απλά βιολογικό υλικό. Αυτό αντιστοιχεί ακριβώς στο αρχαίο: πότε κάτι είναι ζῷον κατ' ἐνέργειαν και όχι δυνάμει; Οι σύγχρονοι θεωρητικοί της Βιολογίας (Oyama, Dupré κα) φαίνεται ότι αποδέχονται την αριστοτελική εντελέχεια.

Η αρχαία ελληνική συζήτηση περί ψυχής, όταν μεταφραστεί προσεκτικά, δεν συγκρούεται με τη σύγχρονη βιολογία, αλλά προειδοποιεί ακριβώς εναντίον της αναζήτησης μιας μαγικής στιγμής εκεί όπου υπάρχει μόνο αναπτυξιακή συνέχεια.

Γιατί λοιπόν αντιδρούν οι πατέρες της εκκλησίας και ο Θωμάς ο Ακινάτης στις αμβλώσεις;

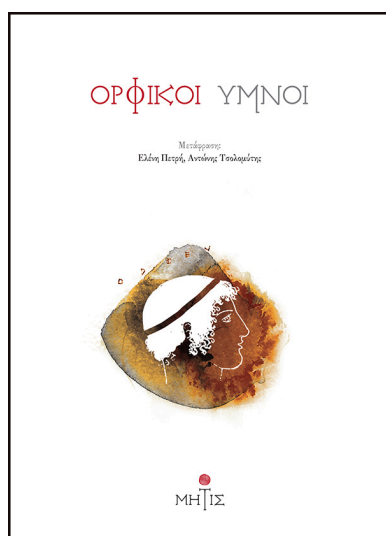
Για αυτούς το θέμα ΔΕΝ είναι ότι συντελείται κάποια δολοφονία. Αλλά το ότι διακόπτεται το «εν δυνάμει». Δηλαδή, αν δεν παρεμβαίναμε θα είχαμε νέα έμφυχη ζωή. Αυτή είναι το προβλεπόμενο «τέλος» από τη φύση. Η άμβλωση (ακόμα και σε πρώιμα στάδια) **ματαιώνει** μια φυσική τελεολογική πορεία. Είναι *contra naturam*. Δεν λένε δηλαδή «είναι ήδη άνθρωπος και τον σκοτώνεις». Λένε «μπορεί να γίνει άνθρωπος και δεν το επιτρέπεις». Το ηθικό βάρος δεν αντλείται από την τρέχουσα ιδιότητα αλλά από τη φυσική προοπτική πραγμάτωσης, και άρα δεν ταυτίζεται με φόνο, ο οποίος αφορά ήδη υπαρκτό υποκείμενο.

Συμφωνούν μεταξύ τους οι πατέρες της εκκλησίας; Όχι. Υπάρχουν ποικίλες απόψεις. Αλλά οι φιλοσοφικότεροι εξ αυτών συμφωνούν στα παραπάνω. Άλλοι, πχ ο Βασίλειος εντάσσουν το θέμα στην πορνεία.

Συμπεράσματα:

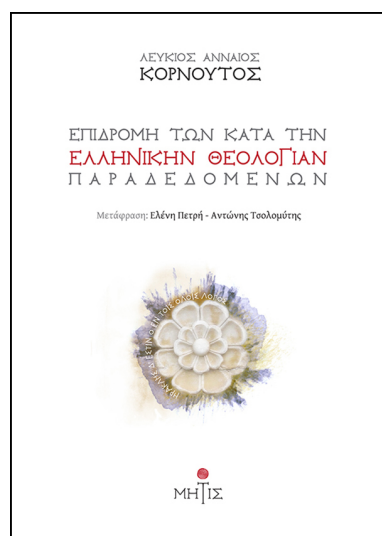
- το *contra naturam* δεν συνεπάγεται φόνο,
- δεν συνεπάγεται καν κατ' ανάγκην βαριά ηθική ενοχή **ισοδύναμη με ανθρωποκτονία**,
- είναι κατηγορία **οντολογική/τελεολογική**, όχι ποινική.
- το άλμα από το *contra naturam* στο «δολοφονία» είναι **φιλοσοφικά αδικαιολόγητο**.
- Το πρόβλημα δεν είναι πότε «αρχίζει η ζωή», αλλά πότε αρχίζει το υποκείμενο.

Αυτό λοιπόν που πραγματικά συμβαίνει στον κοινωνικό χώρο είναι ότι χρησιμοποιούνται φιλοσοφικοί όροι αποκομμένοι από το εννοιολογικό τους βάθος για να στηρίξουν **προειλημμένα συμπεράσματα**.

Ορφικοί Ύμνοι, Απόδοση στα νέα ελληνικά: Ελένη Πετρή-Αντώνης Τσολομούτης. Εκδόσεις Μήτις.

Οι Ορφικοί Ύμνοι, αυτός ο ευθυτενής και συγκλονιστικός Λόγος που εκφράστηκε από το θνητό προς το θάνατο, πρέπει να διαβαστούν όχι σαν μια δογματική υμνολογία, αλλά ως ένας ζωσποϊός διάυλος επικοινωνίας ανάμεσα στους σύγχρονους Έλληνες Εθνικούς και τους Έλληνες Θεούς, ως ένα οργανικό μέρος της άχρονης θρησκευτικής παράδοσης. Είναι ο ύμνος μαζί με τη θυσία που καθιστούν εφικτή την επικοινωνία με τους θεούς.

Για πρώτη φορά στα νέα ελληνικά, από τους Ελένη Πετρή και Αντώνη Τσολομούτη, το έργο του Κορνούτου «Επιδρομή των κατά την Ελληνικήν Θεολογία Παραδεδομένων». Εκδόσεις Μήτις.

Στο έργο του Επιδρομή των κατά την Ελληνικήν Θεολογία Παραδεδομένων, ο φιλόσοφος παρουσιάζει τις θεολογικές του απόψεις μέσα από το πρίσμα της στωικής φιλοσοφίας. Παραθέτει την μυθοποιία της παράδοσης με αναφορές κυρίως στον Όμηρο και τον Ησίοδο. Οι θέσεις του εστιάζονται κυρίως στην αλληγορική ερμηνεία της ελληνικής θεολογίας και της μυθολογίας. Το σύγγραμμά του δεν αποτελεί δόγμα αλλά την «σπίθα» που είναι ικανή να ανάψει την πυρά της ανθρώπινης διανόησης, ώστε να γίνει αντιληπτή και κατανοητή (όπως αναφέρει στο τέλος του έργου του) η φύση του Κόσμου, προκειμένου να είναι εφικτές οι αντίστοιχες αναγωγές σε εκείνα που δεν διατυπώθηκαν ρητά.